

การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด: ประสบการณ์จากพื้นที่ (2)

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์

จารุวรรณ แก้วมะโน

ร้อยเอ็ดเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่น่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่ หลังจากเข้ารับการอบรมและร่วมกิจกรรมกับสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ภายใต้โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองร้อยเอ็ด โดยปัจจุบันโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ยังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องจากพื้นที่สู่พื้นที่ และจากระดับท้องที่สู่ระดับท้องถิ่น บทความนี้เป็นการสัมภาษณ์ **ดร.อุปกรณ์ ดีเสมอ** ผู้อำนวยการกองกิจการสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด ในฐานะแกนนำพลเมืองร้อยเอ็ด ที่ผลักดันให้เกิดการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในจังหวัดร้อยเอ็ดในหลายพื้นที่ เพื่อเผยให้เห็นแรงบันดาลใจ กระบวนการทำงานและบทเรียนของแกนนำผู้ที่ได้จากการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ในจังหวัดร้อยเอ็ด อันเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์นั้นสามารถผลักดันให้เกิดขึ้นได้จริง และมีบางพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จแล้วอย่างงดงาม

โดยในปี 2563 - 2564 ดร.อุปกรณ์ ได้ร่วมกับแกนนำพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด อาทิ คุณวิทวัส บุญทา คุณตาพยนต์ ปัญญาภา และพ่อใหญ่อภิจักร ภูสนาม จัดทำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ใน 5 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลหินกอง อำเภอสุวรรณภูมิ ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ ตำบลสว่าง อำเภอโพนทอง ตำบลไพศาล และตำบลบึงนคร อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

คำถาม: อะไรคือแรงบันดาลใจที่ทำให้อยากดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: แรงบันดาลใจของเราเกิดขึ้นจาก เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อน เราได้ทำงานเกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกระดับทั้งระดับ สส. ระดับกำนันผู้ใหญ่บ้าน และได้เป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับอบจ. อีก สิ่งหนึ่งที่เราได้สัมผัสมาและได้ยินได้ฟังมาโดยตลอดจากผู้สมัครไม่ว่าจะสอบได้หรือว่าสอบตกก็คือ **ใช้ต้องใช้เงินกันหมด** ผลกระทบก็คือ **หนี้สิน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม กลายเป็น** วัฒนธรรมที่ไม่ชอบ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้อง และกลายเป็นปัญหาในภาพรวมของประเทศที่เรา

ได้ยินได้ฟังกันอยู่ขณะนี้ก็คือการซื้อเสียง ที่นี้พอสถาบันพระปกเกล้ามาจุดประกายเรื่องนี้ ในเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์ที่เน้นการพูดคุยเพื่อหาข้อยุติข้อตกลงร่วมกันว่า การแข่งขันกันเป็นผู้นำเนี่ยจะต้องเกิดจาก

หนึ่งคือตัวกติกา หมายถึง การมีกติกา มีกฎหมายที่ดีซึ่งอันนี้มีอยู่แล้วละ

อันที่สองก็คือนักกีฬาหรือผู้เล่นหรือผู้สมัครนั้น และ ก็ต้องรู้และเข้าใจกติกาและรู้สภาพแห่งความเป็นจริงบนบทบาทหน้าที่และบริบทต่างๆที่คุณจะไปสัมผัสในอนาคต

อันที่สามคือกองเชียร์ สำคัญเลยคนนี้ คือ ชาวบ้านที่มีสิทธิเลือกตั้งที่ต้องช่วยกันส่งเสริมคนดีให้เข้ามาทำงาน อย่าไปเห็นแก่อามิสสินจ้าง คุณอย่าไปยุ่งปลุกปั่นผู้ที่เป็นนักกีฬาหรือผู้สมัครว่าเอาอย่างนั้นอย่างนี้เอาง่ายๆว่า เลือกคนดีนั้นและ ถามว่าคนดีคือยังไง ก็อย่างที่เราสถาบันฯพูดเรื่องสำนักพลเมืองนั้นละ นี่ก็คือกรอบแนวคิด

คำถาม: เริ่มต้นดำเนินโครงการนี้อย่างไร สร้างทีมอย่างไร

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: การเลือกทีมของเรา ดู 3 เรื่อง ทีมที่มาทำงานอย่างแรก**ต้องมีใจ** ไม่ว่าจะป็นข้าราชการประจำหรือชาวบ้านต้องมีใจก่อน สอง **ต้องเข้าใจด้วย** มีใจอย่างเดียวไม่พอ ต้องเข้าใจสิ่งที่เราจะทำด้วย เรียกว่ามีอุดมการณ์เดียวกัน และสามสำคัญคือ**เสียสละ** เพราะการทำงานตรงนี้ไม่มีสตางค์ให้นะ เพราะฉะนั้นทีมต้องมีคุณสมบัติก่อน เราก็มองหาคนที่**มีใจ** คนที่มีพื้นฐานมีความสนใจทำมาก่อน อย่างตาพยนต์ ตาจตุพล เขาทำมาก่อนที่ไพนทอง เราก็ชวนมาเป็นแบบอย่างในฐานะพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ส่วนอาจารย์วิฑูรย์นี่ เป็นนักเรียนพลเมืองและมีความคิดอย่างเดียวกันเลยมาทำด้วยกัน อีกคนคือผู้ใหญ่อภิฉัตรนี่ก็ทำมานานเรื่องปรับความคิดที่ตำบลหินกอง เขามีต้นทุนในพื้นที่ มีคนรู้จักและครั้งนี้เราก็เลือกตำบลหินกองเป็นพื้นที่

ดำเนินการอีกทีหนึ่ง เวลาเราทำงานเราจะให้บทบาทกับแกนนำมากๆในการประสานงานต่างๆ ส่วนทางทีมเราก็จะคอยให้การสนับสนุนข้างหลัง ถ้าแกนนำในพื้นที่กำลังมีปัญหาเริ่มไปไม่ได้เราก็จะเข้าไปช่วย

คำถาม: ที่ผ่านมามีพื้นที่ไหนบ้าง

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: ปีที่ผ่านมา (2563) เราเลือกตำบลหินกอง อำเภอสุวรรณภูมิ เป็นพื้นที่หลัก และเลือกตำบลโพสูง อำเภอปทุมรัตน์ เป็นพื้นที่คู่ขนาน ที่เราเลือกหินกองเพราะเป็นพื้นที่ไม่เล็กไม่ใหญ่จนเกินไปและเขามีโรงเรียนพลเมือง มีต้นทุนในพื้นที่พอสมควร เพราะผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ได้ปูความรู้ให้เป็นระยะ สามารถนำมาเป็นพื้นที่หลักได้ ส่วนที่เลือกโพสูงเป็นพื้นที่คู่ขนานเพราะถึงแม้ว่าพื้นที่นี้จะมีโรงเรียนพลเมืองแต่ก็เพิ่งตั้งขึ้นมา คนในพื้นที่ยังไม่คุ้นชินกับสถาบันพระปกเกล้ามากนัก แต่เนื่องจากพื้นที่อยากเข้าร่วมและเป็นพื้นที่ของเจ้าคณะอำเภอปทุมรัตน์ซึ่งท่านอยากแก้ปัญหาที่ผ่านมาแข่งขันกันสูง อีกอย่างที่นี่ก็มีโรงเรียนพลเมืองที่ช่วยประสานงานเบื้องต้นได้ จึงสามารถเป็นพื้นที่ที่คู่ขนานกันไป

คำถาม: ทำไมจึงแบ่งออกเป็นพื้นที่หลักและพื้นที่คู่ขนาน

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: เราต้องการเปรียบเทียบว่าพื้นที่ที่มีต้นทุนค่อนข้างดี คนในชุมชนได้รับการปูพื้นความรู้มาพอสมควร รู้จักสถาบันพระปกเกล้ามาพอสมควร จะมีความแตกต่างจากพื้นที่ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้จักกับสถาบันพระปกเกล้า ยังไม่คุ้นเคยกับเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์หรือไม่ อย่างไร เพราะพื้นที่ที่รู้จักกันไม่รู้จักกันการพูดคุยการเริ่มต้นก็ต่างกัน ในพื้นที่ที่แกนนำเข้าใจกันแล้วไม่ต้องพูดอะไรมาก แต่ถ้าพื้นที่ใหม่เลยก็ทำทายน้อย ต้องอาร์มบทบาทปัญหาความจำเป็นต่างๆก่อนให้เขาให้ความสนใจเข้าใจและมีใจอยากทำก่อน ความท้าทายจะอยู่ตรงนี้ เรามาชวนพูดคุยว่าพี่น้องเห็นอย่างไร ถ้าคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าอยากลองดูอยากทำอะไรก่อนมันถึงจะได้

คำถาม: ดำเนินโครงการนี้ในระดับใดบ้าง มีความยากง่ายแตกต่างกันหรือไม่

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: เราทำทั้งสองระดับ ทั้งระดับหมู่บ้านและระดับเทศบาล ถามว่าต่างกันไหม แน่นอนว่าต่างกัน เพราะระดับหมู่บ้านเราเอาแค่หมู่บ้านเดียวเพราะฉะนั้นกลุ่มคนในหมู่บ้านมันก็พูดง่ายกว่ากัน เขาก็จะรู้จักกันหมด แต่ระดับเทศบาลคือทุกหมู่บ้านทั้งเทศบาลซึ่งเราก็อาจไม่ได้ลงไปเจอทุกหมู่บ้าน อาจไปได้แค่ 4-5 หมู่ และแต่ละพื้นที่มันก็ต่างกัน ที่สำคัญคือผลประโยชน์มากกว่า เป็นผลประโยชน์ในเชิงความรู้สึก ไม่ใช่เชิงการเงิน มันก็คือศักดิ์ศรีที่แพ้ไม่ได้ ระดับเทศบาลมันเลยยากกว่า แล้วพอพื้นที่กว้าง ลงได้ไม่ทั่วถึงไปบ่อยๆ ไม่ได้ก็กระตุ้นยาก ทำให้การพูดคุยกันระหว่างผู้สมัครเป็นไปได้ยาก สิ่งที่เราทำได้ก็แค่ลดการซื้อเสียงและทำให้ผู้สมัครได้ความรู้ มีความเข้าใจ ซึ่งจะนำไปสู่การลดปัญหาขัดแย้งมากขึ้นเท่านั้น

คำถาม: ประเมินว่าโครงการนี้สร้างความเปลี่ยนแปลงได้ในแง่ใดบ้าง

ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ: อย่างที่บอกว่าแต่ละระดับก็ยากง่ายท้าทายต่างกัน ทีนี้เราต้องเข้าใจธรรมชาติของพื้นที่ และวัฒนธรรมของคนด้วยว่ามันเปลี่ยนทันทีไม่ได้ มันต้องค่อยๆสร้าง เพราะฉะนั้นถ้าเราจะเอาเป้าว่าต้องไม่มีการซื้อเสียงเลย มันจะทำให้เราเสียกำลังใจเพราะมันจะกลายเป็นตัวชีวิตหนึ่งด้วย เพราะฉะนั้น เราต้องตั้งหลักว่าเราต้องการสร้างความเข้าใจและลดการซื้อเสียงลง ลดการใช้เงินของผู้สมัครลง ซึ่งถ้ามองในแง่นี้ มันจะทำให้สบายใจกันทุกฝ่ายในการดำเนินการ เราไม่ได้บังคับให้ผู้สมัครต้องสัญญาสัญญาอะไรแต่เราต้องการสร้างความตระหนักให้แก่เขาว่าผู้นำที่ดีควรเป็นอย่างไร ต้องยึดมั่นกติกาอย่างไรและต้องเสียสละอย่างไร ที่สำคัญคือมันไม่คุ้มกันหรอก ผมยกตัวอย่างให้เห็นเลยว่างบของ อบต.หรือของเทศบาลนี้ส่วนใหญ่จะจ่ายไปเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านการบริหารใช้ไหม เงินเดือนค่าจ้างค่าตอบแทน สมมุติเงินเดือนสามหมื่นปีหนึ่งสามแสนหกใช้ไหม สี่ปีประมาณเงินล้านกว่าบาท แล้วถ้าสมมุติคุณจ่ายไปสามล้าน ถามว่าคุณได้กำไรหรือขาดทุน คุณไม่ได้กำไรไม่ได้ทุนเลย คุณขาดทุนไปครึ่งหนึ่งแล้ว ได้ล้านห้าจ่ายสามล้าน คุณไม่กินคุณไม่ใช่คุณไม่จ่ายค่าสาธารณกุศลไปทำงานที่นั่นที่นี้หรือ อันนี้คือข้อเท็จจริง เราต้องการให้เขาเห็นภาพง แล้วที่ผ่านมามีเราวัดจากจุดนี้ก็ถือว่าสำเร็จ เพราะฉะนั้นความสำเร็จมันเลยมีหลายระดับเอาแค่รู้และตระหนักก่อน

อย่างแรก เราได้สร้างความรู้ความเข้าใจความตระหนักให้แก่หลายกลุ่มทั้งแกนนำ ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อย่างในพื้นที่ถ้าเราจัดเวที มันก็ทำให้เขาตื่นตัว บางคนมาฟังเอง ผู้สมัครก็จะส่งคนมาฟังด้วยว่า มันคืออะไร บางคนฟังแล้วได้ สติ ก็เลยไม่แข่ง ไม่ใช่ว่ากลัวแต่ว่าเขาต้องกลับลงไปนับหนึ่งใหม่ คือต้องกลับไปทำความดีกับคนในพื้นที่เพราะเรากำลังสร้างกติกาใหม่ เกมกำลังเปลี่ยน บางพื้นที่ถ้าผู้นำเข้าใจ จับทางได้ก็ไม่ต้องจ่ายเงินเลยก็มี แล้วก็ได้คนดีได้คนเก่งแบบที่ต้องการด้วย

อย่างที่บ้านโพนพะอุง ที่ตำบลหินกองที่เราไปทำ มันมี 2 หมู่ ตอนแรกที่เราไปทำไปที่หมู่ 5 แต่ว่ากลับได้รับความสนใจจากหมู่ 15 ที่อยู่ข้างๆกันมาฟังด้วย แล้วก็สุดท้ายปรากฏว่าหมู่ที่ 15 ที่มีการเลือกตั้งปลายปีสนใจเอาไปทำต่อ แล้วบ้านนี้เขาคุยกันได้เลยไม่มีการใช้เงินเลย จบที่สมานฉันท์ เพราะผู้ใหญ่บ้านคนเก่าที่จะเกษียณเขาเห็นประโยชน์เลยอาสาเป็นแกนให้เรา ผลักดันเต็มที่ เขาก็คุยกันระหว่างผู้สมัคร จนสุดท้ายก็มีคนเดียวที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ ก็เหลือผู้สมัครคนเดียว เพราะอีกคนยอมที่จะเป็นผู้ช่วย ก็เกิดความสมานฉันท์ขึ้น นี่คือตัวอย่าง

อีกทีคือ หมู่ 11 บ้านหนองฮี อำเภอหนองฮี หมู่บ้านนี้พอเราไปพูดไปคุยผู้นำชุมชนเขาเข้าใจและเกิดโอเคเลย กำหนดขึ้นมาเลยว่าใครจะเป็นผู้ใหญ่บ้านจะต้องมาจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือต้องเป็นผู้ช่วยมาก่อน ต้องมาเรียนรู้งานมาก่อน อย่างที่สองคนนั้นต้องเป็นมีอายุระหว่าง 54-55 ปี เพื่อให้อยู่ในวาระนานเกินไปไม่เกิน 5-6 ปี จะได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนคนอื่นที่พร้อมขึ้นมาบ้าง พอเราไปจุดประกายให้เขา ก็เลยทำให้หนองฮีไม่ต้องมีการแข่งขันและมีการเลือกตั้งสมานฉันท์ได้

อย่างที่สอง เราเห็นเลยว่าหลายที่ ที่แม้จะคุยกันตกลงกันไม่ได้ และยังมีการแข่งขันกัน แต่สุดท้ายค่าใช้จ่ายก็ลดลงไปครึ่งหนึ่งเลย ถือว่าประสบความสำเร็จนะ เพราะว่าจากข้อมูลที่เรามี เขาเสียค่าใช้จ่ายในการหาเสียงลดลงไปมาก สสำรวจเอาจากแกนนำบ้างจากในชุมชนบ้างได้ความว่าผู้สมัครไม่ได้จ่ายมากแบบแต่ก่อน ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายของทีมงานและของผู้สมัครแต่ละคน เพราะโครงการนี้ทำให้ระมัดระวังตัวมากขึ้น เรื่องนี้เป็นกลยุทธ์ของเราเพราะเราเองต้องเข้าใจธรรมชาติว่าเรื่องการใช้เงินไม่สามารถหมดไปทีเดียวได้ง่ายๆในการทำแค่ครั้งสองครั้ง เพราะมันเป็นปัญหาที่มีมานาน ทีนี้สิ่งที่พอทำได้เราพูดเสมอว่าก็คือค่อยๆลดลงไปและมันอาจทำให้เรื่องนี้หมดไปในอนาคตก็ได้ เพราะฉะนั้นพอโครงการนี้เข้าไปมันทำให้ทุกฝ่ายเริ่มตระหนักและเห็นแล้วว่าเราเอาจริง มันเป็นเชิงจิตวิทยาด้วยว่าถ้ามีคนนอกเข้ามาและจับตาการเลือกตั้งจะทำให้ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิระมัดระวังตัวเองมากขึ้น ผมจะบอกตั้งแต่วันแรกที่เข้าไปเลยว่าพี่น้องต้องช่วยกัน ตอนนี้อย่างทุกคนมีสื่อกับตัว ถ้าเห็นอะไรที่ผิดปกติให้ส่งรูปมาให้ผม เขาก็จะเกรงๆกันแล้ว ระหว่างหาเสียงกันเราก็ใช้เครือข่ายของเราให้เป็นประโยชน์ทำหน้าที่คอยสอดส่องและแจ้งข่าวกลับมา ส่วนวันเลือกตั้งผมก็จะแจ้งในชุมชนว่าจะมาสังเกตการณ์การเลือกตั้งด้วยแต่มาในรูปแบบไหนผมไม่บอกนะ อันนี้ก็จะทำให้เขาเริ่มระแวดระวังตัวแล้วทั้งสองฝ่าย

ภาพผู้สมัครที่แข่งขันแต่สุดท้ายสามารถจับมือกันและพูดคุยกันได้

เพราะฉะนั้น เราจึงสรุปได้อยู่ว่าโครงการนี้สามารถปลูกปรับความคิดของคนในชุมชนให้เปลี่ยนได้ พอสมควร และจำนวนเงินที่ใช้ก็ลดลงพอสมควร คนเอาเงินก็เกิดความละอาย คนจ่ายก็กลัว ทั้งสองฝ่ายเกรงกลัวต่อบาป ถ้าเราวางเป้าหมายไว้ว่า “ลดลง” ไม่ใช่หมดไปเลย หายไปเลย เราว่าตัวนี้สำเร็จ

คำถาม: มีข้อควรคำนึงถึงเรื่องใดบ้าง หากต้องการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ

ดร.อุปกรณ์ ดีเสมอ: ความสำเร็จหรือไม่สำเร็จอันที่จริงมันมีหลายปัจจัย อย่างแรก เราต้องเข้าใจธรรมชาติของการเลือกตั้ง และอย่าสร้างเงื่อนไขที่เป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าเราตั้งเป้าไว้สูงโดยไม่พิจารณาธรรมชาติของการเลือกตั้งจะทำให้บางส่วนอาจเกิดความลำบากใจ อย่างในเวทีต่างๆ สิ่งที่เราจะพูดจะเน้นเสมอว่าเราขอแค่อย่างน้อยก็ลดลงมาบ้าง อย่าเอาเรื่องนั้นเป็นหลัก แน่แน่นอนว่าเราไม่ยอมให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงแต่เราก็จะบอกคำหนึ่งว่าผมกับคุณเข้าใจกันแล้วนะ เอาเป็นว่าสิ่งที่ผมมาพูดให้ท่านได้ฟังได้รับรู้ได้เข้าใจก็คือ “ลดการซื้อสิทธิขายเสียง” ซึ่งอาจจะนำไปสู่ในอนาคต ซึ่งเราไม่รู้ว่าจะเกิดในเจเนอเรชั่นไหน ผมจะเน้นแบบนี้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเราไม่ได้หักพรวดด้วยเขา เน้นไปที่การสร้างสติ ยั้งคิด ให้เห็นความเป็นจริงทั้งสองฝ่าย แต่ละฝ่ายจะได้อะไรจะเสียอะไร พยายามทำให้เขาเห็นจุดนั้น สร้างให้เขายังคิดให้เกิดวิจาร์ณญาณ ไม่ใช่เข้าไปห้าม แต่เตือนสติ

อย่างที่สอง เราต้องให้แกนนำมีบทบาท ที่ผ่านมาระยะนี้เราจะให้เกียรติกับแกนนำในพื้นที่เป็นคนดำเนินการหลัก ประสานผู้สมัคร นัดหมายให้คนในชุมชนมารับฟัง เราเองก็จะคอยสนับสนุนข้างหลัง อันนี้เป็นกลยุทธ์หนึ่ง เพราะที่เราลงไป เราไปในนามของแกนนำพลเมืองของสถาบันพระปกเกล้าด้วย ไปเผยแพร่ความรู้ และชวนทำกิจกรรม เพราะฉะนั้น เราจะไม่ลงไปทำเองทุกอย่าง แกนนำจะเดินในพื้นที่แต่เราจะไปเมื่อถึงเวลาเพื่อยืนยันว่าสิ่งที่แกนนำพูด ที่แกนนำชวนเป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจและเกรงใจไปพร้อมกัน เพราะฉะนั้นตอนที่เราไปชวนแกนนำถ้าเขาเริ่มสนใจเราก็จะให้การบ้านเขาไปหาคนมาเพิ่มมารับฟังแนวคิดให้แกนนำได้มีบทบาท เพราะฉะนั้นเราต้องสร้างแกนนำให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นข้อเสนอต่อไป

อย่างที่สามเราต้องสร้างแกนนำเพิ่มและดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง อย่างที่บอกว่าการแก้ปัญหาซื้อสิทธิขายเสียง ไม่สามารถหมดไปได้ในคนรุ่นเดียวเพราะมันเป็นปัญหาที่มีมานาน เกิดขึ้นในการเลือกตั้งทุกระดับ แต่อย่างน้อยโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ก็สร้างสติให้แก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ และที่ผ่านมามีหลายพื้นที่ได้สติและจับทางถูกว่าจะทำอย่างไร และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ถึงอย่างนั้น ถามว่าถ้าเราถอยออกมาอะไรจะเกิดขึ้น คิดว่าถ้าไม่มีการย้าการเตือนกันอยู่เสมอๆทุกอย่างก็ลืมนกันได้ เหมือนกับเรื่องนั้นไม่ได้ถูกให้ความสำคัญอีกแล้ว ก็จะกลับเข้าสู่สภาวะเก่า ที่นี้เราว่าอย่างหนึ่งที่จะทำได้คือเราต้อง **เร่งสร้างแกนนำในพื้นที่ให้มากขึ้น** สถาบันควรเสริมความรู้ให้แก่แกนนำเพื่อให้เขาได้รู้ลึกๆในรายละเอียดและได้กำลังใจไปพร้อมกัน เพื่อให้พวกเขาเหล่านี้เป็นคนที่จะคอยย้ำเตือนว่าในการเลือกตั้งไม่ว่าครั้งใดอย่าลืมนะว่าเรามีกติการ่วมกันอยู่ว่าอย่างนั้นอย่างนี้ เราต้องเลือกคนดี ไม่ใช่เงิน ไม่ใช่ซื้อเสียง เราเป็นคนนอกเราไปย้า

เดือนให้เขาตลอดไม่ได้หรอก ถ้าสถาบันสร้างตรงนี้ได้ จะทำให้โครงการนี้มีความยั่งยืนมากขึ้น เพราะพวกเขามี
เวทีอยู่แล้ว มีการเลือกตั้งในพื้นที่ตลอด ทั้งเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เทศบาล มันมีทุกหมู่บ้าน ทุก อบต.
ถ้าเราข้อมให้เขาตลอดเขาจะไม่ลืม และพวกเขามีเวทีขึ้นชกตลอดอยู่แล้ว ในปีหนึ่งมันเลือกไม่ต่ำกว่าสิบครั้ง
มันมีเวทีให้เขาได้เล่น สิ่งที่เราต้องเสริมคือเราต้องข้อมให้เขา แต่เราไปทำเองไม่ไหว ต้องเป็นแกนนำในพื้นที่
ส่วนเราและสถาบันก็เป็นแกนนำที่จะคอยสนับสนุนเขาเสริมเขา ถ้าเขาบอกว่าไม่ไหว เราก็จะวิ่งไปให้ อันนี้คิด
ว่าเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขของความสำเร็จ

เราเชื่ออย่างหนึ่งว่า ลำพังแค่เราคงไม่สำเร็จ ในยุคของเราอาจไม่สามารถแก้ปัญหาข้อสิทธิขาดเสียได้
หรอก แต่สิ่งหนึ่งที่เรารู้สึกว่าแก้ได้ก็คือการ**เติมความคิดให้ทั้งคนเลือกทั้งคนสมัครได้มีความรู้ความเข้าใจว่า**
หนึ่ง ผู้สมัครต้องรู้ว่าการเข้าไปทำหน้าที่ของตนนั้นคุณต้องเสียอะไรในฐานะผู้นำ คุณต้องเป็นจิตอาสาและเป็น
คนดี ส่วนสองคนเลือกคุณก็ต้องเลือกคนดี คำว่าดีก็แล้วแต่คุณจะมีมติไหน ความรู้ สังคม มิติด้านการพัฒนา
เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่เราสามารถจะเข้าไปเติมเต็ม เข้าไปปลุกเร้าให้เขาได้ **ปลุก ปรับ ขยับ สลับ ซ้ำๆ** แบบที่
ทางสถาบันสอน เราเข้าไปปลุกให้เขาปรับเมื่อเขาปรับเขาก็จะเปลี่ยน

บทสัมภาษณ์ของ **ดร.อุปกรณ์ ตีเสมอ** แกนนำพลเมืองอีกผู้หนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ดฉบับนี้ นอกจากจะ
ช่วยย้ำเตือนความสำเร็จในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่เกิดขึ้นกับหลาย
พื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว ยังช่วยชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงาน การจัดตั้งทีม และเงื่อนไขของความสำเร็จ
อีกหลายเรื่องที่ยังอ่านยิ่งให้มุมมองที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละครั้ง ทั้งยังชี้ชวนไปสู่คำถามที่น่าสนใจอื่นๆอีก
ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเสริมสร้างแกนนำในพื้นที่อย่างต่อเนื่องจะทำอย่างไร จะจุดประกายให้แก่ผู้นำและคนใน
ชุมชนให้รู้สึกและสนใจอยากทำโครงการนี้ได้อย่างไร ทั้งยังสร้างแรงบันดาลใจสำคัญให้แก่ผู้ที่สนใจริเริ่มดำเนิน
โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้อย่างมากภายใต้วลีที่ว่า **เราไม่ได้ต้องการหักด้ามพร้า
ด้วยเข่า เราเพียงต้องการดึงสติของพวกเขากลับมา**

